

Berlins historie siden 30'erne

Den 12. juli 1932 blev den socialdemokratiske preussiske regering under Otto Braun afsat i et militærkup. Republikken nærmede sig sammenbruddet under trykket fra ekstreme kræfter både på højre- og venstresiden. Den 30. januar 1933 blev Adolf Hitler kansler.

Berlin var aldrig noget centrum for den nationalsocialistiske bevægelse i Tyskland, som hovedsagelig havde sine rødder i Bayern og Østrig. Som hovedstad for Weimarrepublikken og en udpræget rød og liberal by stod Berlin for det meste af det, nazisterne ville nedkæmpe, men byen fortsatte alligevel med at være hovedstad i det såkaldte "tredje rige".

Den 27. februar 1933 blev Rigsdagsbygningen stukket i brand. Dette gav nazisterne muligheden for at sætte grundloven til side, og åbne for forfølgelse og arrestation af nazipartiets modstandere. Massearrestationerne som fulgte var begyndelsen på de dramatiske begivenheder som i løbet af en knap måned førte til, at rigskansler Hitler kunne etablere sig som diktator.

Den 10. maj 1933 gennemførte SA og nazistiske ungdomsorganisationer den berømte bogbrænding på Opernplatz (nu Bebelplatz) ved Unter den Linden, efter initiativ fra Joseph Goebbels, Hitlers propagandaminister. Nazisterne brændte denne dag over 20.000 bøger af bl.a. jødiske forfattere, og kendte forfattere som Thomas Mann, Heinrich Heine og Karl Marx.

I 1933 boede der omkring 170.000 jøder i Berlin. Dette udgjorde en tredjedel af hele den jødiske befolkning i Tyskland, og 4 % af Berlins indbyggere. En tredjedel af disse var fattige indvandrere fra Østeuropa, som hovedsagelig boede i området nær Alexanderplatz kaldt *Scheunenviertel*. Omkring år 1939 boede cirka 75.000 jøder i Berlin. 50.000 af dem blev deporteret til koncentrationslejre, hvor de fleste blev myrdet. Kun 1200 jøder overlevede den nazistiske terror i skjul i Berlin.

Tre mil nord for Berlin lå koncentrationslejren Sachsenhausen, som hovedsagelig holdt sovjetiske krigsfanger og politiske opponenter. Sachsenhausen havde underlejre i nærheden af fabrikker, hvor fangerne måtte arbejde. Flere af disse underlejre lå inde i selve Berlin.

I 1936 blev de olympiske sommerlege afholdt i Berlin, og dette blev brugt som et udstillingsvindue for Hitler og det nationalsocialistiske rige. I denne forbindelse blev forfølgelser af forskellige grupper dæmpet eller lagt på is, og mange lod sig imponere af den tyske stats sociale ordninger.

Hitler ville lave Berlin om til *Welthauptstadt Germania*, en by ingen før havde set magen til, efter planer af i første række Albert Speer. Kun et fåtal af de enorme bygninger og monumenter blev påbegyndt før alle resurser måtte sættes ind i det tyske krigsmaskineri under 2. verdenskrig.

Berlin under 2. Verdenskrig

Den 20. januar 1942 sammenkaldte Reinhard Heydrich femten højt rangerede medlemmer af SS, NSDAP, den nazistiske politiledelse og ledere af forskellige departementer til en konference i Berlin ved indsøen Wannsee. Wannseekonferencens formål var at optrække retningslinjerne for, hvordan masseudryddelserne af jøder rent praktisk skulle gennemføres.

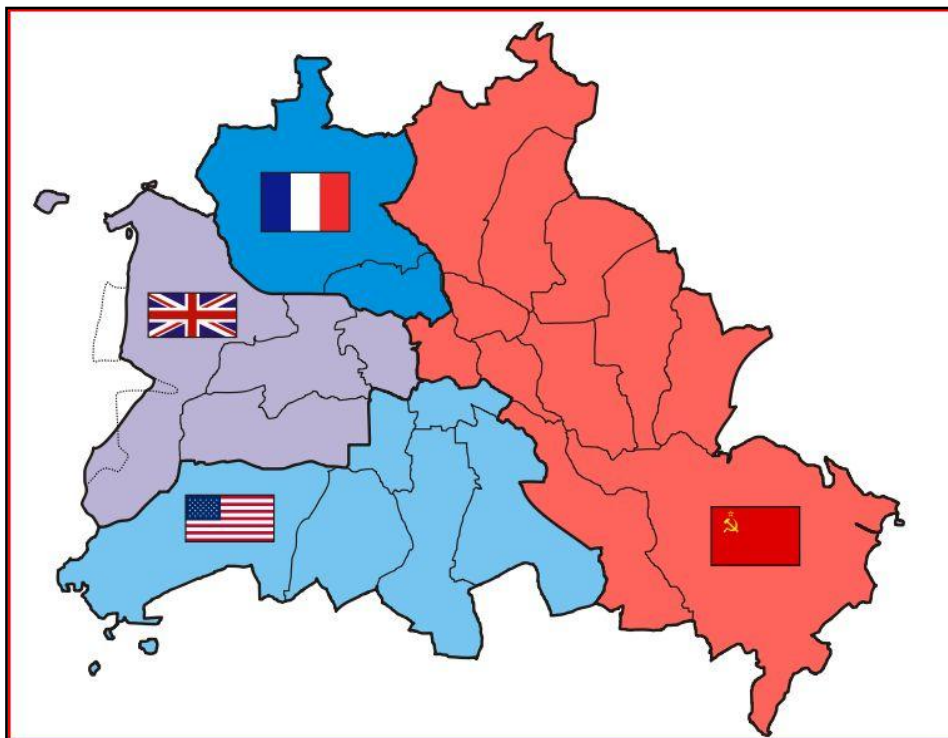
Den allieredes bombning af Berlin startede i 1943 (et tidligt angreb blev gennemført i 1940 som et led i britisk krigspropaganda). Bombetogterne i tyske storbyer øgedes i omfang, og i 1944 var det ikke ualmindeligt at over 1000 4-maskiners bombefly deltog i togterne. Den 18. marts 1945 deltog alene 1250 amerikanske fly i et angreb på Berlin.

Den 16. april 1945 satte 2,5 millioner sovjetiske tropper gang i angrebet på Berlin. Hitler havde bestemt sig for at blive i byen, samtidig som han erklærede at byen skulle holdes for enhver pris. Efter to ugers hårde kampe havde størstedelen af byen kommet i sovjetiske hænder, og den 30. april begik Hitler selvmord i førerbunkeren.

Ødelæggelsen af bygninger og infrastruktur var næsten total i store dele af bykernen, og i alt en femtedel af byens bygningsmasse lå i grus ved krigens slutning i maj 1945.

Opdelingen af Berlin

Efter krigen blev byen delt mellem de sejrende magter. Bonn blev provisorisk hovedstad i Vesttyskland. Vestberlin blev delt ind i en britisk, en fransk og en amerikansk sektor, mens Sovjet besatte den østlige del af byen, og gjorde den senere til hovedstad i DDR. Den vestlige del blev set på som en demokratisk spion midt inde i det som blev Østblokken, og fik derfor stor betydning under den kolde krig.

Berlinblokaden i 1948

Den øgende politiske forskel mellem de allierede og Sovjetunionen førte til at sovjetterne spærrede områderne af omkring Vestberlin den 24. juni 1948 (den såkaldte Berlinblokade).

Forsøget på at presse vestmagterne ud varede til 11. maj 1949, og indbyggerne i Vestberlin fik i mellemtiden indfløjet forsyninger via "luftbroen til Berlin". Totalt set blev 2.250.000 tons forsyninger leveret til Berlin under blokaden, og for det meste landede der et fly hvert minut.

Tilsammen blev der foretaget 277.804 flyvninger. Piloterne på fragtflyene, som hovedsagelig landede på Tempelhof lufthavn, plejede af og til at kaste slik ud til børn inden landingen. Flyene fik derfor tilnavnet "Rosinenbomber" (rosinbombere) i folkemunde.

17. juni oprøret (1953)

Under opførelsen af prestigeprojektet Stalin Allee (nuværende Karl-Marx-Allee) i Friedrichshain gik 60 arbejdere ud i strejke med krav om ophævelse af pålæg om større arbejdsbyrde. Dagen efter, den 17. juni 1953 udvidede protesten sig til generalstrejke, og protestmarcher spredte sig til hele Østtyskland. Sovjetiske tropper måtte tilkaldes for at slå oprøret ned, noget de gjorde med vold efter at have mødt indbidt modstand fra befolkningen. Mindst 153 mennesker blev dræbt i kampene. Fortsættelsen af Unter den Linden fra Østberlin ind i Vestberlin, den tidligere Charlottenburger Chaussee, blev omdøbt til Straße des 17. Juni til minde om oprøret, og 17. juni blev gjort til nationaldag i Vesttyskland.

Berlinmuren 1961

De første år efter oprettelsen af staten DDR flyttede over tre millioner østtyskere til Vesttyskland, de fleste af dem via Berlin, hvor det var muligt at bevæge sig frit mellem de forskellige dele af byen. For at stoppe det massive tab af arbejdskraft, særligt blandt de unge og uddannede, byggede det sovjetiskindsatte regime i 1961 en 43 km. lang mur, som delte byen i to. De østtyske myndigheder kaldte muren en "antifascistisk forsvarsmur", men for den vestlige verden blev den et symbol på "jerntæppet" og delingen af Europa.

Den 26. juni 1963, på 15-årsdagen for starten af luftbroen til Berlin, holdt USA's præsident John F. Kennedy sin berømte tale foran Vestberlins rådhus, til støtte for Berlins befolkning, som oplevede en vanskelig tid efter delingen af byen. Præsidentens berømte formulering "Ich bin ein Berliner" blev stående som et slagord for Berlin som symbol på frihed og demokrati.

Berlinmuren blev et stadigt mere effektiviseret grænsesystem som nærmest hermetiserede Vestberlin. Den blev vogtet med minefelter, pigtråd, soldater og i en periode også med selvudløsende skud. Grænseovergange som Checkpoint Charlie mellem Mitte og Kreuzberg blev symboler i sig selv, og genstand for utallige scener i thrillere om den kolde krig, i film og i litteraturen.

Det var også ved Checkpoint Charlie, at den dramatiske konfrontation mellem sovjetiske og amerikanske kampvogne fandt sted den 27. oktober 1961, efter en tvist om hvorvidt diplomatisk personel fra vestmagterne kunne bevæge sig frit ind i Østberlin. I et døgn stod tropperne mod hinanden med ordre på at skyde, hvis der blev åbnet ild fra modparten, men konflikten løste sig til slut på fredelig vis.

Billedet viser MUREN ca. 1980.

I efteråret 1989 måtte de østlige regimer, som omtalte sig som kommunistiske, give fortabt overfor presset fra befolkningen, efter omfattende demonstrationer bl.a. i Berlin og Leipzig. Berlinmuren faldt natten til fredag 10. november 1989 efter en pressekonference holdt af politbureauemedlemmet Günter Schabowski, hvor han informerede om nye rejseforordninger for østtyske borgere gennem muren. Det nye reglement var på det tidspunkt endnu ikke vedtaget af DDRs nationalforsamling.

Omkring 240 østtyskere blev dræbt og ca. 260 blev såret under flugtforsøg gennem muren. Efter DDR-statens sammenbrud blev mange politiske ledere i Østtyskland straffeforfulgt for bl.a. drabene på flygtninge og idømt lange fængselsstraffe.

Berlin i dag

Fra 1990 har en omfattende byggeaktivitet og rekonstruktion af byen som den var før krigen fundet sted. Berlin blev hovedstad i et genforenet Tyskland i juni 1991. Ministerierne og statsbureaukratiet flyttede fra Bonn til Berlin i 1999, og byen fremstår igen som et af Europas vigtigste politiske og kulturelle centre.

I dag bor der ca. 3½ mio. mennesker i Berlin.